

ЦЕЛАЛ ФЕЈЗА, ЕКОНОМСКИ САВЕТНИК У АМБАСАДИ АЛБАНИЈЕ У БЕОГРАДУ

Око 55 одсто албанског извоза остварују мале фирме

Експанзија развоја сектора МСП у Албанији се десила после 2000. године када се исељеници у све већем броју враћају у земљу из Италије и Грчке и уштеђевину улажу у оснивање фирми. Од укупног броја фирми чак 99 одсто припада сектору МСП који остварује 73 одсто бруто домаћег производа. У приватном сектору запослено је око 72 одсто радника

Албанија је мала земља, има 2,88 милиона становника и једна је од најсиромашнијих европских држава. Између 1990. и 2000., држава је прошла кроз политичке, економске и социјалне преврате, након слома режима Енвера Хоџе и суочила се са великим проблемима у транзицији. Највећи финансијски извор у том периоду био је новац исељеника који су живели у иностранству. Када је 1992. године потписала први стенд-бај споразум са ММФ-ом, Албанија је либерализовала тржиште робе и услуга. Приватизација државног сектора почела је 1997. Након тог периода Албанија је повећала број приватних фирми, запослених и сузбила корупцију, што је ојачало развој сектора малих и средњих предузећа (МСП), а посебно туризма. Ова земља има статус кандидата за ЕУ од 2014. и због тога интензивно ради на унапређењу развоја МСП, јер је тај сектор покретач економског развоја и значајан генератор привредног раста. Зато је развој МСП приоритет економске политике Албаније, која је усмерена на повећање конкурентности привреде. У Албанији је ниска стопа инфлације и стабилан курс националне валуте – лека (један евро је 135 лека). Просечна плата у Албанији је око 300 евра.

Ове информације сазнали смо од Целала Фејзе, економског саветника у амбасади Албаније у Београду, који у разговору за Економетар каже:

– У Албанији је значајна производња житарица (пшеница, кукуруз), поврћа, воћа, меса, развијено је сточарство. МСП обухватају 99 одсто укупног броја фирми, остварују 73 одсто бруто домаћег производа (БДП), а у приватном сектору запослено је око 72 одсто радника од укупног броја запослених. Због тога је подршка МСП један од приоритета албанске владе. Анализе овог сектора показују позитивна кретања, односно повећање броја МСП и радних места. Према резултатима истраживања из 2015. године, у Албанији

Целал Фејза

је било 104.534 МСП, што је 27 одсто више у односу 2014. годину. Око 55,5 одсто албанског извоза у 2015. години остварила су МСП.

У Албанији се повећавају и стране директне инвестиције и у 2016. достигле су највиши ниво у последње четири године – износиле су 983 милиона евра, што је 10,5 одсто више у односу на претходну годину, према извештају Албанске централне банке. Ти подаци потврђују узлазни тренд прилива новца у привреду у облику страних директних улагања, што резултира повећањем домаће тражње и растом запошљавања.

• Како оцењујете достигнути ниво развоја сектора МСП у Албанији?

– МСП обезбеђују највећи број радних места и производа са додатим вредностима као и у ЕУ. Структура делатности МСП је следећа: 43,1 одсто трговина, 19,3 одсто сектор услуга. Најмање фирме послује у

сектору рударства 0,6 одсто, електричне енергије и управљање водама 0,6 одсто. Микро предузећа у којима је запослено од једног до четири радника чине 89,3 одсто МСП, а 80,3 одсто тих фирми је у сектору услуга. Предузећа са пет до девет запослених чине 5,5 одсто МСП фирми, а 4,2 одсто су фирме са 10 до 49 радника. Компаније које запошљавају више од 50 радника чине један одсто МСП сектора.

Највише запослених је у индустрији текстила, обуће, производњи метала, руда, прехрамбених производа, пића, дувана. Сектори који имају могућности за развој су агроиндустрија и рударство. Интензивно се развија туризам, јер Албанија има обалу на два мора, Јонском и Јадранском.

• Шта је било од пресудног значаја у досадашњем развоју МСП сектора?

– Предузетници су фирме почели да оснивају 1990. године. До тада у земљи није постојала ни једна занатска радња.

Почетком деведесетих, почетници у бизнису су у објектима напуштених државних фирми и са знањима која су стекли у социјалистичким предузећима почели да оснивају предузећа. Приватизација фирми је требало да буде боље реализована. Државне фирме су приватизоване за изузетно мало новца.

Од пресудног значаја за развој МСП сектора је била све већа изложеност светском тржишту и притисак стране конкуренције. На почетку развоја сектора МСП највише се развијала пољопривредна производња, најчешће повртарство, због добрих климатских услова, па се половина становника бавила овом делатношћу. Од 2000. године се интензивније подстиче развој туризма, прерада коже, дрвета и оснива се већи број малих грађевинских фирми, јер је државу од почетка требало изградити. Албанија је изузетно богата рудом, највише бакром.

• **Када је најинтензивније почео да се развија овај сектор? Како је држава подстакла развој малих и средњих предузећа?**

– После 2000. године, грађани Албаније се враћају у земљу из Грчке и Италије, где су емигрирали у време владавине Енвера Хоџе (од 1945. до 1985) и до 2000. године и новац улажу у покретање бизниса. У једном периоду пола милиона Албанаца живело је у Грчкој.

МСП у Албанији се најинтензивније оснивају од 2008., када се највећи број исељеника вратио у земљу и уштеђевину уложио у приватни бизнис и од тада се значајно повећава број МСП. До сада је остварен значајан напредак у промету, повећању броја радника и позитивним променама у свести предузетника о развоју предузетништва.

Улазак Албаније у ЕУ највише зависи од привредне и политичке стабилности земље. Фокус владе у развоју приватног сектора усмерен је на измене законодавног и регулаторног оквира у области малог бизниса, побољшање климе за развој бизниса, смањење административних препрека и имплементацију аката за мали бизнис.

• **Које институције највише подстичу развој сектора МСП у Албанији?**

– Развој МСП сектора подстиче Албанска агенција за развој инвестиција – AIDA (www.aida.gov.al). Важну улогу у развоју сектора има и Министарство за економски развој, туризам, трговину и предузетништво (МЕРТТП), Министарство финансија, Министарство социјалног благостања и омладине, локалне администрације. Албанска

влада и институције подстичу развој МСП побољшањем шема финансирања бизниса и применом мера за имплементацију шеме грантова за МСП, коришћењем средстава из ЕУ фондова. Влада омогућава да се у сарадњи са донаторима, осигурају кредити са нижим каматним стопама од оних које нуди банкарско тржиште.

Прошле године Албанија је побољшала положај у извештају Светског економског форума, после четири године незаустављивог пада.

Олакшице за пословање МСП

Џелал Феџа каже да Албанија омогућава пореске олакшице за предузетнике и мале фирме. Министарство финансија је крајем 2016. одлучило да порески обвезници, који током године остваре промет до 60.000 евра (осам милиона лека) плаћају поједностављен порез на профит за мали бизнис.

Пореска стопа на добит за порезнике који имају обавезу плаћања поједностављеног пореза за мали бизнис и остварују годишњи промет од 38.000 до 60.000 евра (пет до осам милиона лека) износи пет одсто.

Порески обвезници који годишње остваре промет до 37.000 евра (пет милиона лека) ослобођени су плаћања пореза на добит.

– У континуитету се спроводе реформе за смањење фискалних намета и увођење мера за смањење фискалне администрације. Порези се плаћају онлајн као и изјаве за запошљавање. Директни контакти са администрацијом су изузетно редуковани, јер се тако елиминишу могућности за мито и корупцију, каже Феџа.

Према извештају о глобалној конкурентности, Албанија заузима 93. место од 140 анализираних земаља, због параметара који утичу на конкурентски ниво земље.

• **За који државни програм су предузетници највише заинтересовани?**

– Предузетници су највише заинтересовани за програме којима AIDA подстиче развој сектора из ЕУ Фонда за развој конкурентности, Фонда за иновације, Стартап фонда креативне економије (који подстиче развој занатства), Фонда за подршку стартап предузећа.

У оквиру реализације Италијанског програма за финансирање МСП, од кредитне линије од 25 милиона евра до сада су профитирала 62 пројекта, у вредности од 13,8 милиона евра. Основан је и оперативни Фонд за гаранције кредита од 2,5 милиона евра, које олакшавају пону-

де овог програма, посебно за мале бизнисе који немају довољно колатерала.

МЕРТТП у сарадњи са Министарством образовања и науке, Министарством рада, социјалних питања ради на едукацији предузетника, јер знање утиче на повећање конкурентности производа. У 2017. години влада ће подржавати фондове за развој МСП који подстичу развој занатства, дизајна, моде, рекламе.

• **Колико МСП у Албанији користе банкарске кредите и да ли предузетници сматрају да су повољни услови за одобравање позајмица?**

– Већина предузетника има тешкоће у финансирању фирми и сматра да су неповољни услови банака за одобравање кредита, јер су камате високе. Због тога влада покушава да омогући сарадњу са различитим донаторима и осигура кредите са ниским каматама. Оснивање кредитних фондова са ниским каматним стопама за инвестиције у машинству и технологији, али и промотивних фондова за извознике којима управља AIDA, пројекти за посредовање и технолошки трансфер, програми за обуке, део су подршке која се нуди малом бизнису ради повећања конкурентности МСП на међународном тржишту.

• **Шта су били највећи проблеми МСП сектора на почетку развоја, а на које проблеме најчешће наилазе предузетници у пословању сада?**

– Остаје много да се ради у овом важном сектору за стабилност привреде. Предузетништво се сада суочава са растом цена на тржишту поводом интеграције Албаније у ЕУ, као и са непоштовањем уговора о раду радника. На састанцима представника владе и МСП сектора који се често организују, предузетници захтевају од државе да се више промовишу предузећа и предузму мере за ширење културе предузетништва. Микро предузећа су фокусирана на власника и његова знања у вези са производима и производним процесима. На овим састанцима се показало и да је у успешним фирмама потребно унапређивати способности менаџера, стратешку оријентацију, финансије, маркетинг, логистику.

Развој предузетничке културе је предуслов развоја малог бизниса. Због тога институције, донатори, универзитети, банке, интересне групе морају бити блиски овој проблематици.

• **Колико се у Албанији користе средства из ЕУ фондова? За који програм ЕУ се предузетници највише интересују?**

– Предузетници све више знају и ин-формишу се о могућностима које им се нуде преко гараната државног буџета и фондова које нуде ЕУ и ИПА фондови. Највише их интересује Европска мрежа предузетништва (EEN), највећа светска мрежа за конкурентност и предузетништво на свету, која подржава МСП ради постизања већег профита и могућности бављења бизнисом у ЕУ. Мрежа је основана 2008. као део Програма за конкурентност и иновације (CIP) и у 2015. постала је део програма COSME на седам година, који је усмерен на подстицање конкурентности предузећа. EEN је важан инструмент у стратегији ЕУ за подстицање развоја бизниса и запошљавања. Албанија је део те мреже од 2012. године у оквиру конзорцијума AIDE, Агенције за потраживања, технологије и иновације (AKTI) и регионалне Агенције за развој (ARZH). Конзорцијум покрива бизнис, технолошку и истраживачку сарадњу, као и учешће различитих институција на националном и регионалном нивоу. На такав начин може се гарантовати мрежа услуга МСП, задовољавајући потребе албанских компанија.

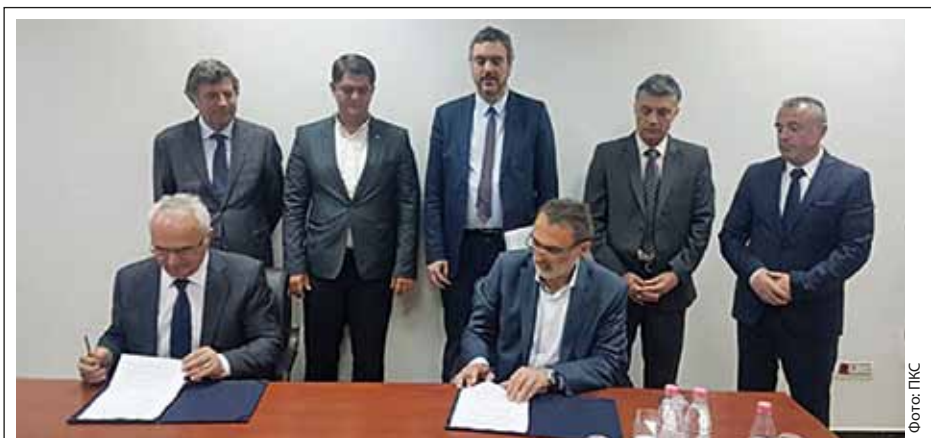

Фото: ПКС

Крагујевачка компанија „Милановић инжењеринг“ и албанска „Делиа група“, уз подршку Привредне коморе Србије, потписале су 13. априла у Тирани Уговор

о партнерству и заједничком наступу на пројектима изградње водоводних система и постројења за прераду отпадних вода и воде за пиће у Албанији.

• Каква је сарадње између албанских и српских МСП?

– Албанија из Србије највише увози кукуруз, пшеницу, сточну храну. Из Албаније у Србију највише стиже поврће и то краставац и парадајз. У укупном изнозу Србије у 2016., Албанија је на 24. месту, док је Албанија по увозу у Србију на 50. месту. Робна размена Србије и Албаније је прошле године износила 120,7 милиона

или фирме са заједничким српско-албанским капиталом у Тирани, Драчу и Каваји. Најчешће делатности су трговина, грађевинарство, индустрија, хотелијерство, консалтинг.

Фирме Дуња логистика и Anprego Road из Србије сарађују са Беснику из Драча у Албанији, Еднас Србија са фирмом Халити из Албаније, ДМД груп Србија сарађује са фирмом Пулас из Лушње, Интернорма Нови Пазар (трговина дрветом, цементом) сарађује са предузећем Фуше из градића Крује. ДМД груп и Интернорма су највећи купци робе из Албаније.

У оквиру споразума о регионалној слободној трговини ЦЕФТА постоје могућности за повећање сарадње, највише у областима агробизниса, грађевинарства и рударства.

• Које су ваше препоруке за власнике МСП у Србији, како би могли да унапреде пословање?

– Требало би да се чешће одржавају састанци привредних организација, удружења и институција Србије и Албаније, као и билатерални састанци ради упознавања и размене информација о кретању робе и услуга. Прошле године почела је са радом Заједничка привредна комора Албаније и Србије, са седиштем у Тирани, која би требало да допринесе интензивирању привредне сарадње. Економска сарадња је кључ за боље односе у региону.

Дуго радим у амбасади Албаније у Београду и био сам веома пријатно изненађен кад сам видео изузетно велико интересовање за сарадњу албанских и српских фирми на Пословном форуму у Нишу у октобру 2016. године, истакао је Целал Феџа.

Сарадња српских и албанских фирми

Наш саговорник каже да је на Пословном форуму у Нишу интензивирана сарадња српских и албанских фирми, а значајан број фирми је сарађивао и пре него што су се владе двеју држава укључиле у поспешивање привредне сарадње.

Предузеће за екологију и заштиту околине Езо група из Београда потписало је у Нишу са албанским партнером меморандум о оснивању српско-албанске фирме која ће се бавити управљањем опасним индустријским отпадом и рециклажом нафтног талога у Албанији. Иновативна фирма Милановић компани обезбедила је учешће у конзорцијуму који ће градити спортске

објекте у школама у Албанији, користећи српски, патентирани МС систем одрживе градње.

„Фирме Лили и Млекара Шабац су уз посредовање Коморе Србије, разговарале са албанским фирмама Агна група, Ferrag&Co, РМ и Balfin group. Компанија Милановић инжењеринг је потписала уговор са албанском Делиа групом, којим је регулисано партнерство и заједнички рад на изградњи водоводних система, постројења за прераду воде за пиће и отпадних вода у Албанији. Поред тога, Ер Србија има Службу за земаљско опслуживање авиона у Албанији. Хидротехника-Хидроенергетика Београд и албански Арена Инвест су пред оснивањем заједничког предузећа за реконструкцију брана у Албанији и грађевинске радове на хидроелектранама“, каже Феџа.

Албанци користе и средства из ЕУ програма COSME за побољшање приступа финансијама, улазак на већа тржишта, повећање стабилности пословања, највише у сектору туризма и за промоцију бизниса и културе. Користе и средства из Италијанско-албанског програма за развој МСП у Албанији, грант шеме ИПАРДА и средства из програма INTERREG-IPA СВОС (Грчка-Албанија 2014-2020).

евра и остварено је повећање од 9,91 одсто у односу на 2015. годину. Извоз у Албанију износио је 93,5 милиона евра, што је за 1,88 одсто више у односу на 2015. годину. Увоз из Албаније порастао је за 50,8 одсто у односу 2015. и износио је 27,2 милиона евра.

Према подацима Националног трговачког регистра Албаније у августу 2016. у Албанији су пословале 103 српске фирме